

איש כי ידור נדר לה'

מים ראשונים: דף זה הוא מהראשונים שכתבנו בעת שהתחלנו את מפעל מחלקי המים. בינתיים, התייחסנו לנושא של נדר, אם הוא דבר רצוי או לא, אם אנשים שנדרו עשו כהוגן או לא, במספר מקומות. ראה דברינו [בת יפתח בפרשת בחוקות](#) בנדר של יפתח, [נחש אליעזר והקרה נא לפני](#) בפרשת חיי שרה במעשה עבד אברהם (אליעזר); וכמו כן [אין הבטחה לצדיק בעולם הזה](#) בנדר של יעקב בראש פרשת ויצא. השארנו את דברינו שלהלן כמות שהם (פחות או יותר), הגם שחולקו מאז מים רבים ויש הרבה מה לשפר ולהרחיב.

איש כי ידור נדר לה' ארשה שבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה: (במדבר ל ג).

מדרש תנחומא (בובר) פרשת מטות סימן א

אמר להן הקב"ה לישראל: הו זהירין בנדרים, ואל תפרצו בהן. שכל הפורץ בנדרים, סופו למעול בשבועות. והמועל בשבועות כופר בי ואין לו מחילה לעולם, שנאמר: "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". וכתוב אחד אומר: "ונשבעת חי ה' באמת במשפט ובצדקה" (ירמיה ד ב) - אמר להם הקב"ה לישראל: לא תהיו סבורים שמותר לכם להישבע בשמי. אפילו באמת אין אתם רשאים לישבע בשמי, אלא אם יהיה בך כל המידות האלו: "את ה' אלהיך תירא, אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע" (דברים י כ) - שתהא כשלושה אלו שנקראו יראי אלהים: אברהם איוב ויוסף... אם יש בך כל המידות הללו, אתה יכול להישבע. ואם לאו, אין אתה רשאי להישבע. מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות בהר המלך וכולן נחרבו על שבועת אמת...²

בבלי מסכת נדרים דף ט עמוד א

תניא: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם" (קהלת פרק ה פסוק ד) - טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, דברי ר' מאיר. רבי יהודה אומר: טוב מזה ומזה נודר ומשלם.³

ירושלמי מסכת נדרים פרק א הלכה א

תני בשם ר' יודן: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם" - טוב מזה ומזה שלא תדור. רבי מאיר אומר... - טוב מזה ומזה נודר ומשלם. וכן הוא אומר: "נדורו ושלמו לה' אלהיכם" (תהלים עו יב).⁴

מדרש תנחומא פרשת וישלח סימן ח

רבי מאיר אומר: טוב משניהם שאינו נודר כל עיקר, אלא מביא אדם כבשתו לעזרה ושוחטה. רבי יהודה אומר: טוב משניהם שנודר ומשלם, שנאמר: "נדורו ושלמו לה' אלהיכם" - שהוא נוטל שכר על הנדר ועל השילום.⁵

¹ כפשוטו, פסוק זה והבאים אחריו, באים להורות דיני נדרים ושבועות, כולל החובה לקיימם: "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה", בלי לחוות דעה אם דבר זה הוא רצוי או לא, חיובי או שלילי. מדרש ספרי על הפסוק וכן פרשני המקרא נדרשים לפרטי הלכות הנלמדים מפסוק זה (והבאים אחריו): רש"י נדרש לנושא מי שנודר או נשבע נגד מצוות התורה, רמב"ן מרחיב ומעיר על רש"י וגם מוצא במילים: "לא יחל דברו" רמז להלכות היתר נדרים שעליו אמרו חז"ל שהן "פורחים באוויר" (חגיגה פרק א משנה ח), רשב"ם מתעכב על כך שפרשה זו לא מתחילה באופן הרגיל: "וידבר ה' אל משה לאמר". ואנו נלך בדרך המדרשים.

² שטר ושוברו בצידו. להלכה, שבועה ונדר שמקיימים אותם ואין "פרוצים בהם" הם דבר חיובי. "נדרי לה' אשלם" "לך ישולם נדר" ורבים אחרים בפרט בספר תהלים. אבל למעשה, מי יכול להגיד על עצמו שהוא "ירא אלהים" כאברהם ויוסף, או: "איש תם וישר" כאיוב?

³ וכן הוא בחולין דף ב ע"א ובספרי דברים על הפסוק: וכי תחדל לנדור. ובהמשך הסוגיה במסכת נדרים שם משמע שגם ר' יהודה המעדיף את הנודר ומשלם מגביל את שיטתו בשני סייגים. ראשית, שיאמר בלשון של נדבה ("הרי זה") ולא של נדר ("הרי עלי"). ושנית, שהביצוע ייעשה בסמוך להקדשה: "מביא אדם כבשתו כשהיא חולין לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה". (שיטת הלל) ובסיס המחלוקת בין ר' מאיר לר' יהודה הוא בפירוש לפסוקים ג ו-ד בפרק ה' בקהלת. ראה רש"י בתחילת מסכת חולין שם.

⁴ היפוך השיטות של ר' מאיר ור' יהודה שבירושלמי לעומת הבבלי הוא משמעותי משום הכלל: "ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה", עליו מסכימים הן הבבלי (עירובין מז' ע"א) והן הירושלמי (תרומות פרק ג). הירושלמי מחזק בדעה שעדיף לנדור ולשלם ע"י הפסוק בתהלים "נדורו ושלמו לה' אלהיכם" (תהלים כנגד קהלת? דוד כנגד שלמה?) - אך זו דעת ר' מאיר שאין הלכה כמותו. ראה גם ויקרא רבה תחילת פרשה לז שהולך בשיטת הירושלמי (ויקרא רבה הוא מדרש ארץ-ישראלי שאמון עלי התלמוד הירושלמי). החידוש שם, בהשוואה הן לבבלי והן לירושלמי, הוא שהעצה / מגבלה "מביא אדם כבשתו לעזרה מקדישה ושוחטה" היא לשיטתו של מי שאומר שעדיף לא לנדור כלל. מי שאומר שעדיף לנדור ולשלם אינו זקוק, לפי ויקרא רבה, לשום עצות או הגבלות. שיקיים את נדרו: "מוצא שפתיך תשמור", "לא תאחר לשלמו" ותו לא.

⁵ מקור זה הוא הצלול ביותר (כנראה היחיד) לדעה שלנודר ולשלם היא הדרגה הנעלה ביותר. בסדר השיטות בין ר' מאיר לר' יהודה הולך מדרש תנחומא כשיטת הבבלי בנדרים לעיל, היינו ר' יהודה, שהלכה כמותו, הוא שמעדיף את הנודר ומשלם. הפסוק בתהלים

פי תדר נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו פי דרש ידרשנו ה' אלהיך מעמד ויהי בך חטא: וכי תחדל לנדר לא יהי בך חטא: מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך: (דברים כג כב-כד).⁶

בבלי מסכת נדרים דף עז ע"ב

"תני רב דימי אחוה דרב ספרא: כל הנודר, אע"פ שהוא מקיימו - נקרא חוטא. אמר רב זביד: מאי קרא? וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא" הא לא חדלת - איכא חטא.⁷

רמב"ן דברים פרשת כי תצא פרק כג פסוק כג

"וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא - בעבור שהמקריבים עולה וזבחים לאלהים יש להם שכר טוב, כענין שכתוב: "עלות מחים אעלה לך עם קטרות אילים אעשה בקר עם עתודים סלה" (תהלים סו טו), "אבוא ביתך בעולות אשלים לך נדרי" (שם פסוק יג), ואף בקרבנות הבאים בנדבה⁸ כתוב: "ונרצה לו לכפר עליו" (ויקרא א ד), ואומר: "ריח ניחוח לה'", ואם כן הרי הנדרים זירו במצוה, וכתוב: "נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו" (תהלים קטז יח).⁹ לפיכך יאמר הכתוב הישמר בנדריך, כי אף על פי שהם זירו בקרבנות השם, אשר הם לך לרצון, אם תידור תובא לידי חטא אם לא תשלם, או שתאחר לשלמו. ואם לא תידור, לא תמצא חטא בענין כלל. כי אפילו לא תקריב קרבן כל ימך לא יהיה בך חטא. אם כן, תשמור מוצא שפתיך כאשר תוציא הדבר מפיך, ועשית אחרי כן כאשר דברת, להשלים כל אשר נדבה רוחך להוציא מפיך.¹⁰

מסכת אבות פרק ג משנה יג

רבי עקיבא אומר: שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. מסורת - סייג לתורה. מעשרות - סייג לעושר. נדרים - סייג לפרישות. סייג לחכמה - שתיקה.¹¹

מסכת תענית דף ד עמוד א

"נדרו ושלמו" מובא כאן בתוספת ברורה: "נוטל שכר על הנדר ועל השילום". ובנוסף, העצה של "מביא כבשתו לעזרה ושוחטה" היא של ר' מאיר שמעדיף לא לנדר כלל (כמו ויקרא רבה לעיל), לא של ר' יהודה. מעניין שמדרש זה מובא דווקא בפרשת וישלח על הפסוק: "ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל", שם משתמעת ביקורת על יעקב שהתמהמה מלשלם את נדרו שנדר בצאתו לחרן. ראה דבריני [קום עלה בית אל](#) בפרשת וישלח.

⁶ בספר דברים חוזר עניין הנדרים בדגש חזק יותר על החובה לקיימו, אבל בתווך, מוצעת גם האפשרות, לכאורה הרצויה ביותר, לחדול לחלוטין מנדר. ועל ציווי זה בפרשת כי תצא הארכנו לדון בדבריני [מוצא שפתיך תשמור ועשית](#).

⁷ ובגמרא נדרים כב ע"א: "אמר שמואל: אף על פי שמקיימו - נקרא רשע". פסוק זה שבספר דברים והדרשות הרבות שנאמרו עליו הוא המקור הראשי לדעה שמוטב להימנע כליל מנדרים, גם אם מקיימים אותם. ולהלכה נקבע בשולחן ערוך יורה דעה סימן רג סעיף א, באופן חד וחלק: "אל תהי רגיל בנדרים. כל הנודר, אף על פי שמקיימו, נקרא רשע ונקרא חוטא". חוזר למדרש תנחומא בתחילת הדף. אינך ירא ה' ואל תהיה "פרוץ בנדרים" (מסכת דמאי פרק ב משנה ג).

⁸ ונדבה הוא בד"כ ע"י נדר או הקדשה שהוא סוג של התחייבות ר"מוצא שפתיים" אם לא נדר ממש. ראה שוב שיטת ר' יהודה ור' מאיר עפ"י המקורות השונים והצעת הפשרה: "מביא אדם כבשתו לעזרה מקדישה ושוחטה".

⁹ מכל זה משתמע שלנדר איננו דבר שלילי ואפילו רצוי. תוספת הפסוק האחרון שרמב"ן מביא היא אולי בשל הסיומת: "נגדה נא לכל עמו", היינו מתן פומבי למי שמקיים את נדרו ומביא לבית המקדש את אשר נדר. אז בוודאי שאיננו "חוטא" או רשע". אז מה נעשה עם הפסוקים הנ"ל מספר דברים?

¹⁰ אחרי כל השבח של הנודר ומקיים וכח "זירוז במצווה" החיובי שיש בנדר, בא ספר דברים ומציג את המורכבות של הנדר. את כוחו לזרו במצוות אבל גם פוטנציאל החטא שבו והחשש ממעידה. רמב"ן הולך עם פסוקי התורה הנ"ל צעד אחר צעד ומכניס את הקורא לרוח הפסוקים. פסוק כב: "פי תדר נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו פי דרש ידרשנו ה' אלהיך מעמד ויהי בך חטא" אינו פוסל את הנודר, אבל בא להזהירו מהחשש לחטא ומעידה. הזירוז של הנדר הפך לזהירות ממנו. "כי תידור" - משמע אין חובה, "והיה בך חטא" - משמע סכנה. תערוך את זה כנגד זה. בא הפסוק השני ומטה את הכף באופן ברור כנגד הנדר: "וכי תחדל לנדר לא יהי בך חטא", אבל לא פוסל לגמרי. בא השלישי וחותר: "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך" ומטה את הכף מעט חזרה, גם אם לא לרוח החיובית של דברי רמב"ן בתחילת פירושו. אז עם מה נשארנו? מה בעצם מצפה מאיתנו התורה בפסוקים אלה? אולי לא בכדי נחלקו בנושא נכבד זה ר' מאיר ור' יהודה ולא בכדי מובאות דעותיהם במקורות שונים בהיפוך. לנו נראה שרמב"ן מצפה שהאדם גם אם לא היה "ירא אלהים" כאברהם ויוסף, או: "איש תם וישר" כאיוב, עדיין יהיה אדם יהודע לעמוד בדיבורו. אדם שיודע לשמור מוצא פיו, שהרי לא הכל נדרים ושבועות. יש גם מחויבות בדיבור רגיל, בהבטחה, בתקיעת כף, בחוזה שאדם חתם עליו. ההימנעות מנדרים ושבועות במשמעותם ההלכתית היא פתרון חלקי. אפילו לא תקריב קרבן כל ימך - לא יהיה בך חטא. אבל מה כן תעשה? "תשמור מוצא שפתיך כאשר תוציא הדבר מפיך, ועשית אחרי כן כאשר דברת, להשלים כל אשר נדבה רוחך להוציא מפיך".

¹¹ ר' עקיבא רואה בנדר סייג לפרישות. נדרים המגבילים את האדם מהנאות, יסייעו לחיי פרישות וצניעות. זו, אולי אחת האמירות החיוביות לגבי נדרים. אבל מנגד עומדים דברי הגמרא בנדרים כ ע"א, שמצטטת מקור תנאי: "תנא: לעולם אל תהי רגיל בנדרים, שסופך למעול בשבועות; ואל תהי רגיל אצל עם הארץ שסופך להאכילך טבלים; אל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ, שסופך להאכילך תרומה". הרי שהסייג הוא לא לנדר, אלא דווקא להימנע מנדרים. ראה דבריני [עשו סייג לתורה](#) בדפים המיוחדים.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שלושה שאלו שלא כהוגן: לשנים השיבוהו כהוגן, לאחד השיבוהו שלא כהוגן. ואלו הן: אליעזר עבד אברהם, ושאול בן קיש, ויפתח הגלעדי. אליעזר עבד אברהם – דכתיב: "וְהָיָה הַנֶּעֱרָךְ אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי הַטִּינָא כַּדָּף וְאֲשֶׁתָּהּ וְאִמְרָהּ שְׂתֵהּ וְגַם־גַּמְלֵיךָ אֲשַׁקָּה אֶתְּהּ הַכְּחָתָּה לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וְיָבֵה אֲדַע כִּי־עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנָי" (בראשית כד יד) - יכול אפילו חגרת אפילו סומא? - השיבו כהוגן, ונזדמנה לו רבקה.¹² שאול בן קיש – דכתיב: "והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עשר גדול ואת בתו יתן לו" (שמואל א יז כה), יכול אפילו עבד, אפילו ממזר? - השיבו כהוגן, ונזדמן לו דוד. יפתח הגלעדי – דכתיב: "וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדְּלָתַי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוּבֵי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לְהַ' וְהֶעֱלִיתֵהוּ עוֹלָה" (שופטים יא לא) - יכול אפילו דבר טמא? השיבו שלא כהוגן - נזדמנה לו בתו. והיינו דקאמר להו נביא לישראל: "הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד אִסְרָפָא אֵין שָׁם כִּי מְדוּעַ לֹא עָלְתָה אֶרְכַּת בֵּית־עַמִּי" (ירמיהו ח כב).¹³ וכתיב: "אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי". אשר לא צויתי - זה בנו של מישע מלך מואב, שנאמר ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה, ולא דברתי - זה יפתח, ולא עלתה על לבי - זה יצחק בן אברהם.¹⁴

שבת שלום
מחלקי המים

¹² ראה דברינו [נחש אליעזר](#) וגם [הקרה נא לפני](#) בפרשת חיי שרה.

¹³ הצרי, המרפא והארוכה לבת עמי, הם היכולת להפר את הנדר ע"י חכם ואת לא עשו, בשל משחקי כבוד, כפי שהארכנו, כאמור לדון בדברינו [בת יפתח בפרשת בחוקות](#).

¹⁴ כאן גלשנו לנושא המורכב כאשר המדרש כורך בנשימה אחת את בנו של מישע מלך מואב, בת יפתח ועקידת יצחק! נושא שמחייב עיון נפרד. ניפרד מדף זה בסיום החיובי שם: "אמר רבי ברכיה: אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן, והקדוש ברוך הוא השיבה כהוגן, שנאמר: ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מצאו ויבוא כגשם לנו (הושע ו ג). אמר לה הקדוש ברוך הוא: בתי, את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש, אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם, שנאמר אהיה כטל לישראל. ועוד שאלה שלא כהוגן, אמרה לפניו: רבונו של עולם, שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך. אמר לה הקדוש ברוך הוא: בתי, את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה, אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם, שנאמר הן על כפים חקותיך".